

Voor lichaam en geest

Kloosters zijn bijzondere instituten. Opgericht om in toewijding aan God te kunnen leven, teruggetrokken van de zondige buitenwereld. Om het lichaam voor het dagelijkse leven wel te kunnen voeden, werd zelfvoorziening een voorwaarde. Uitgebreide landerijen en tuinen bij kloosters waren dan ook geen uitzondering.

Tekst en fotografie:
Éva Kovács

De tuinen waren bloemrijk, maar niet als siertuin bedoeld. De geurige bloemen dienden voor het versieren van de ruimtes. De kruiden, veel met medicinale eigenschappen, dienden als voedsel en voor genezing. Omdat de monniken de uit vroegere tijden bewaarde schriften konden lezen en ook de nodige kruiden kweekten, bouwden ze een redelijke geneeskundige kennis op. Ondanks de afzondering van de buitenwereld, ontwikkelden de kloosters zich vaak in hun gebied tot medische en intellectuele centra.

De 99 van Karel de Grote

De vroegste documenten die zijn terug te vinden over de middeleeuwse kloosters stammen uit de regeringsperiode van Karel de Grote (742-814). Zijn heilige rijk omvatte de belangrijkste delen van Europa, inclusief Frankrijk en het huidige Duitsland. Omdat hij veel reisde, is een reglement, het 'Capitulare de villis', verschenen waarin het 'huishouden' van de diverse vorstelijke verblijven wordt voorgeschreven. Dit document is tussen 771 en 800 samengesteld en bevat ook een lijst van 99 planten, die in alle tuinen van Karel de Grote dienden te worden gekweekt. Het document bevat belangrijke informatie over tuinen en planten uit de vroege middeleeuwen.

Uit de analyse van dit document (verricht door de Engelse historicus Dr John H. Harvey in zijn boek 'Medieval Gardens' uit 1981) is gebleken dat de voorname tuinadviseurs van Karel de Grote belangrijke kloosterlingen waren en zodanig betrokken moesten zijn bij het samenstellen van de plantenlijst. Hier van kan worden afgeleid wat er in de kloostertuinen groeide. Op de eerste plaats van de lijst stond de lelie en op de tweede de roos, christelijke symbolen van respectievelijk Maria en het martelaarschap. De lijst bevat verder kruiden, medicinale planten, groente, fruit, noten, verf- en vezelplanten, graan en bonen.

Prieuré d'Orsan

De betekenis van de kloosters is afgenomen en de overgebleven kloostertuinen zijn met de tijd geëvolueerd. De snijbloementuin is uitgebreid en niet meer alleen voor planten met symbolische betekenis. Hoe een middeleeuwse kloostertuin er precies uitzag, weten wij niet. Maar in 1991 is een prachtig project opgezet in hartje Frankrijk, dat een poging doet om het concept aan ons te laten zien. Twee jonge architecten, Sonia Lesot & Patrice Taravella hebben nieuw leven geblazen in de uit 1107 stammende abdij Priéure d'Orsan. Op en rondom de ruïnes is een complex van gebouwen en tuinen opgerezen. Het is geen museaal project, maar gebaseerd op de geest van de twaalfde eeuw. Alle symbolische betekenissen van het tijdperk zijn vertegenwoordigd. Elk tuindeel is op de twee doelen van een kloostertuin gericht; het voeden van het lichaam en het voeden van de geest.

Het hart van de tuin is de fontein met vier kanalen. Als bevoeiing voor de planten en als de vier eeuwige symbolen van het leven: water, vuur, lucht en aarde. Hier worden graan, groente en druiven geteeld. Voor brood en wijn als alledaags eten en drinken, maar ook als symbool voor het lichaam en bloed van Christus. Een rond doolhof, met wanden van leipruimen wijst op de moeilijke weg naar het paradijs. Het voedt tegelijkertijd en biedt troost met zijn kleuren. Alle delen refereren aan het kloosterleven, ook als het niet direct zichtbaar is. De tuin, sinds 1995 open voor bezoekers, is een belevens. Men vindt er ook een restaurant en hotel.

Met de klok mee:

Van groen geknipte kloostergang.

Wijngaard.

Doolhof met nutsplanten.

Kloostertuinen in Nederland zijn beperkt toegankelijk voor bezoekers. De rust die ze uitstralen is meer dan welkom in onze lawaaierige, drukke en vaak bedreigende buitenwereld. De beslotenheid en afzondering die een kloostertuin biedt, is een concept dat wij in onze achtertuinen graag nastreven. En hoewel het zoeken van rust en bezinning in de nabijheid van het woonverblijf en de behoefte om daar bloemen te kweken veel verder terug gaat in de tijd dan de middeleeuwen, kan worden gesteld dat de kloostertuin een belangrijke rol heeft vervuld in de ontwikkeling van de huidige West-Europese tuincultuur.